

TÕK Tööõpe

1. Tööõppe aine õppetegevuse kirjeldus ja õpetuse eesmärgid

Tööõppe aine hõlmab valdkondi, mis on seotud igapäevatoimingutega kodus, koolis ning lähiümbruses.

Kujundatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis on vajalikud igapäevaste kodu- ja majapidamistöödega toimetulekuks.

Õpilane õpib tundma ja täitma õpitud tööde jaoks vajalikke ohutustehnika- ja hügieeninõudeid.

Arendatakse vastutustunnet, kujundatakse positiivset suhtumist oma kohustustesse ja töösse. Õpetatakse töö vajalikkust ja selle lõpuleviimise tähtsust.

Oluline on igapäevaste tegevuste kavandamise, korraldamise ja probleemide lahendamise oskuste kujundamine.

Tööõppe käigus tutvustatakse lihtsaid igapäevategevustes vajaminevaid töövahendeid ja masinaid ning õpetatakse neid juhendamisel või juhendi abil kasutama. Oluline on koostöö koduga, et õpilane saaks omandatud oskusi variatiivsetes situatsioonides rakendada.

Õpetusega kujundatakse õpilastel tegevuspädevus:

- praktilise tegevuse oskuste kasutamine korduvates ja vähe varieeruvates situatsioonides;
- praktilise tegevuse sooritamine toiminguid/operatsioone valides ja eesmärgipäraselt järjestades;
- osalemine jõukohases ühistevgevuses;
- oma tegevuse tulemuse hindamine eesmärgist lähtuvalt kas näidisega võrreldes või mälukujutlustele toetudes;
- tegevuste sooritamine iseseisvalt oma oskuste piires.

2. Üldpädevuste kujundamine tööõppe aines

Toimetulekuõppes käsitatakse pädevust kui võimetekohaste teadmiste, oskuste ja hoiakute kogumit, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või valdkonnas toime tulla.

Tööõppe aine õpetamine toetab õpilastel õppekava läbivate taotletavate kohandatud üldpädevuste kujunemist.

Tööõppe aine raames omandatud oskused ja teadmised valmistavad õpilast ette võimalikult iseseisvaks elulistes olukordades toime tulemiseks nii kooli- kui täiskasvanueas.

Õppimine toimub peamiselt elulistes olukordades praktiliste tegevuste kaudu.

Tööõppe aine täpne suund ja sisu valitakse vastavalt õpilaste eripäradele ja kooli võimalustele kaasates lastevanemaid ja õpilasi. Valitud tööõppe suunale koostab ainekavad kool. Tööõpe võib sisaldada tööpraktikat, mille sisu esitatakse kooli õppekavas.

Tööõppe soovituslikus ainekavas on õpitulemuste saavutamiseks soovitatud käsitleda järgmisi teemavaldkondi:

- Ruumide korrashoid ja koristamine.
- Inimene ja töö.
- Asjad ja nende korrashoid.
- Toitlustamine.
- Köögitööd.
- Toiduvalmistamine.
- Sisseostude tegemine.
- Rõivastus ja selle hooldus.
- Haljastustööd. Aiandus.
- Käsitöö.
- Puidutöö.

Loetletud teemavaldkondade käsitlemise kaudu elulis-praktilistes olukordades ja klassikalises õppesituatsioonis kujunevad õpilastel õppekava läbivad üldpädevused.

Kultuuri- ja väärtuspädevus

Tööõppe aine raames omandatud elulis-praktilised tööoskused tagavad õpilaste võimalikult suure iseseisvuse ning toetavad õpilaste kujunemist täieõiguslikuks ühiskonna liikmeks. Õpilased õpivad mõistma ja väärtustama töö tegemise olulisust. Nad saavad aru, kuidas avaldab inimtegevus, sh tootmine ja tarbimine, mõju ümbritsevale keskkonnale. Tööõppe tundides omandavad õpilased säästliku eluviisi põhimõtteid. Toiduvalmistamise raames on võimalik valmistada ja maitsta nii Eesti kui teiste rahvuste rahvustoite ning seeläbi tutvuda erinevate rahvuste kultuuripärandiga.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus

Tööõppe aine raames õpivad õpilased tegema erinevaid jõukohaseid töid. Õpilased õpivad hindama nii enda kui teiste inimeste poolt tehtud tööd ning suhtuvad sellesse lugupidavalt. Lihtsa töö oskusi omandades areneb õpilaste vastutustunne, õpilased õpivad mõistma enda kohustusi ja õigusi. Kaaslastega koos tööd tehes arenevad õpilaste sotsiaalsed oskused: suhtlemisoskus, kannatlikkus, sallivus jne. Õpilased jälgivad, õpivad mõistma ja täitma jõukohaseid piltide ja/või skeemidena ja/või verbaalselt esitatud tööjuhiseid. Õpilased õpivad koostegEVuses enda tööd planeerima, õigeaegselt teostama ja tulemust kontrollima. Tööõppe tundide raames toimuvate praktiliste tegevuste, õppekäikude jms läbi areneb õpilaste sotsiaalne ja kodanikupädevus. Õpilased osalevad kogukonnaüritustel, nt talgutel, aitavad endast nõrgemaid, nt on vabatahtlikena abis loomade varjupaigas jms.

Enesemääratluspädevus

Tööõppe tundides omandavad õpilased oskused ja teadmised võimalikult iseseisvaks toimetulemiseks igapäevase elus ja ühiskonnas laiemalt. Õpilasi suunatakse omandama igapäevaelus vajaminevaid elulis-praktilisi oskusi, nt koristamine, toiduvalmistamine, sisseostude sooritamine jms. Tööõppe tundide raames omandavad õpilased esmase ettekujutuse sellest, missuguses valdkonnas võiksid nad peale kooli lõpetamist rakendust leida. Õpilased tutvuvad erinevate jõukohase töö tegemise võimalustega nii koolis kui väljaspool, nt päevakeskustes, toetatud töökohal vms. Samuti tutvustakse õpilastele kutseõppeasutustes edasi õppimise võimalusi. Toetatakse võimalikult adekvaatse enesehinnangu kujunemist. Õpilased õpivad võimalikult iseseisvalt kavandama ja täide viima erinevaid tegevusi ning kontrollima saavutatud tulemust. Nad õpivad märkama enda ja teiste abivajadust, abi küsima ja abi pakkuma. Õpilased omandavad esmased oskused ja teadmised jõukohase töö tegemiseks.

Õpipädevus

Õpilasi kaasatakse võimetekohaselt tööõppe tundides erinevate tööde kavandamisse, suunatakse alustatud tööd lõpule viima ja teostama enesekontrolli, nt võrdlema enda tööd näidise või kavandiga. Õpilasi suunatakse kasutama omandatud elulis-praktilisi lugemis- ja kirjutamisoskusi ning matemaatilisi oskusi töö õppimise raames - õpilased loevad piltide, skeemide, tekstina vms esitatud tööjuhendeid, kasutavad tuttavaid mõõteriistu jne.

Suhtluspädevus

Suhtluspädevuse arengut toetavad tööõppe aine raames tekkivad elulised suhtlussituatsioonid, nendes osaledes omandavad õpilased suhtlemisoskuseid ja käitumismustreid. Õpilased õpivad kuulama, mõistma ja järgima õpetajapoolseid juhiseid, selgitusi jms. Ühise tööülesande raames õpivad õpilased suhtlema kaaslastega, väljendama enda soove, tundeid ja mõtteid, küsima ja pakkuma abi. Õpilaste suhtlusakte tuleb toetada ning suunata neid üha enam osalema vestlustes, kirjeldama enda töid ja avaldama oma arvamust.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus

Tööõppe aine raames omandatakse nii eluks vajalikke oskusi kui ka säästliku ja keskkonnasõbraliku eluviisi põhimõtted. Õpilased õpivad tundma ja kasutama looduslikke materjale ja tehismaterjale. Õpilasi suunatakse materjale säästlikult kasutama, vältima liigse prügi teket ja hoolima ümbritsevast keskkonnast. Tööõppe raames on palju erinevaid võimalusi teiste ainete raames saadud teoreetilisi teadmisi rakendamiseks elulis-praktilistes situatsioonides. Kasuks tulevad näiteks matemaatikaalased oskused, nt oskus mõõta erinevate mõõtvahendite abil (mõõtepulk, nõör, joonlaud jms), oskus kasutada joonlauda sirgjoone tõmbamiseks, oskus loendada erinevaid detaile jms.

Ettevõtlikkuspädevus

Tööõppe raames omandatud teadmised ja isikuomadused aitavad õpilastel arendada ettevõtlikkust ja valmisolekut karjääri planeerimiseks ja tööturul toimetulemiseks. Tööõppe aine raames omandatud oskused on eelduseks võimalikult iseseisvaks toimetulemiseks igapäevases elus ja lihtsa töö tegemiseks.

Digipädevus

Digitehnoloogia kasutamine tööõppe raames mitmekesistab õppeprotsessi. Nutiseadme tarkvara

abil saab koostada poenimekirja, poes kasutada kalkulaatorit ostusumma arvutamiseks jms. Õpilased õpivad otsima retsepte ja toiduvalmistamise õppefilme internetist. Interneti vahendusel on võimalik tutvuda ka aiatööde tegemisega, rõivaste eest hoolitsemisega jm praktilise töö tegemisega nii kodus kui töökohal.

3. Tööõppe lõiming õppekava läbivate teemadega

Õppekava läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste ning erinevate õppeainete lõimingu vahendiks. Õppekava läbivaid teemasid arvestatakse toimetulekuõppel oleva õpilase eripärasid arvestava ning toimetulekuõppe metoodikast lähtuva kohandatud õppimist ja arengut toetava koolikeskkonna loomisel. Läbivad teemad on aineülesed ja käsitlevad ühiskonnas olulisi valdkondi, mis läbi kujuneb õpilasel ettekujutus ühiskonna kui terviku toimimisest ning arengust. Õpilasel kujuneb oskus vastavalt oma võimetele omandatud oskusi ja teadmisi elulispraktilistes olukordades rakendada. Õppekava läbivad teemade käsitlemine toimub kõikides tööõppe aine soovituslikes teemavaldkondades.

Elukestev õpe ja karjääri kujundamine

Tööõppe raames omandatud oskused ja teadmised on baasiks elukestvale õppele ja karjääri kujundamisele. Seega on oluline luua positiivne hoiak õppimise ja lihtsa töö tegemise vastu, kujundada peamised õpi- ja tööoskused. Õpilasi suunatakse tajuma ja mõistma vastavalt võimetele enda tugevaid ja nõrgemaid külgi. Kujunevad oskused ja harjumus eesmärgi saavutamiseks järjepidevalt ennast arendada. Õpilased arvestavad tegutsemisel kokkulepitud reeglitega, alluvad distsipliinile ja on valmis tegutsema eesmärgi saavutamise nimel. Praktiliste tegevuste sooritamine meeskonnatöös valmistab õpilasi ette võimalikult iseseisvaks igapäevaseks eluks täiskasvanuna ja tööeluks.

Keskkond ja jätkusuutlik areng

Keskkonnateadlikkus ja jätkusuutliku käitumisoskuse arendamine on vajalik kaasaegse maailma väljakutsetega toimetulemiseks ja jätkusuutliku eluviisi edendamiseks. Teema käsitlemine toimub tööõppe raames saadavate kogemuste kaudu. Õpilastele mõistetavatest praktilistest töölaadsetest tegevustest lähtuvalt tutvustatakse loodushoiu ja inimeste jätkusuutliku tegutsemise põhimõtteid. Õpilased tutvuvad erinevate looduslike ja tehismaterjalidega, õpivad neid eristama, sorteerima, kasutama, taaskasutama ja utiliseerima. Õpilasi suunatakse materjale säästlikult kasutama. Olulisel kohal on materjalide, rõivaste, toidu jms taaskasutus, loodusressursside hoidmine.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Tööõppe raames suunatakse õpilaste kujunemist aktiivseteks ja vastutustundlikeks kogukonna ja laiemalt ühiskonna liikmeteks. Töö tegemise kogemuse kaudu õpivad õpilased austama enda ja teiste poolt tehtud tööd. Nad omandavad oskused kavandada enda igapäevaseid tegemisi ja töölaadseid ettevõtmisi. Õpilastel kujuneb positiivne suhtumine praktilistesse, sh töölaadsetesse tegevustesse. Kaaslastega koos paaris- ja rühmatöid tehes omandavad õpilased esmased koostööoskused. Õpilased õpivad märkama probleeme ja neid samm-sammult lahendama, püstitama eesmärgi, töötama vastavalt suunistele ettenähtud ajaperioodi kestel. Praktilise

tegevuse kaudu sisseostude sooritamisel õpivad õpilased kasutama raha säästlikult. Tööõppe tundide raames on võimalik õpilaste algatusvõime ja ettevõtlikkuse toetamiseks läbi viia projektipõhist õpet. Üheks projektipõhise õppe võimaluseks on näiteks avada teatud ajaperioodiks koolis kohvik. Kohviku projekti raames õpivad õpilased planeerimisoskusi, oskuse kavandatud ellu viia ja kontrollida. Kujuneb oskus õpitut praktikas rakendada, nt söögitegemise oskused, oskus katta lauda, pesta nõusid jms. Areneb suhtluspädevus, lihtsad ettevõtlusoskused, oskus eelarvet koostada jms (vt Tegevusele suunatud õpetus. Projektipõhine õpe).

Kultuuriline identiteet

Tööõppe tundides tutvuvad õpilased Eesti kultuuripärandiga. Muuseumitundides õpivad õpilased tundma eestlaste eluolu läbi erinevate ajastute kuni tänapäevani välja, näiteks tutvuvad vanade tööriistade ja talutöödega, riietusega, sh rahvarõivastega jms. Kokanduse raames, saab valmistada erinevate rahvuste toite ja tutvuda toidutegemisega vanal ajal. Praktiliste tegevuste kaudu õpivad õpilased märkama ajalisi ja rahvuslikke erinevusi ning neil kujuneb rahvusliku kuuluvuse tunne ning positiivne suhtumine erinevustesse inimeste ja kultuuride vahel.

Teabekeskond ja meediakasutus

Õpilast suunatakse igapäevastes tegevustes orienteerumisel ja nende sooritamisel kasutama piltide, siltide, märksõnadena, skeemidena vms esitatud tööjuhiseid. Õpilasi suunatakse leidma ja mõtestama ümbritsevas keskkonnas olevat eelkõige visuaalselt esitatud teavet, nt teabemärke riietusesemetel, märke ja skeeme toidupakenditel, skeemidena esitatud juhendeid tehnika kasutamiseks, teavet poes oleva kauba paiknemise kohta müügisaaalis jms.

Tehnoloogia ja innovatsioon

Tööõppe aine teemavaldkondade raames saab kasutada õppetegevuse mitmekesistamiseks erinevaid õpilaste arengule vastavaid seadmeid, digikeskkondi ja -rakendusi. Õpilasi saab suunata otsima asjakohast teavet internetist. Kui õpilane kasutab verbaalset kõnet toetavat või asendavat digivahendit tuleb õpilast suunata seda järjepidevalt kasutama õppetegevuses. Kasutusel olevat AAC vahendit tuleb tutvustada kõikidele õpilasega tegelevatele täiskasvanutele ja kaasõpilastele (vt AAC vahendite kasutamine).

Tervis ja ohutus

Läbivalt toimub tööõppe raames ohutus- ja hügieeniteemade käsitlemine. Õpilasi suunatakse võimalikult adekvaatselt hindama enda võimeid, ohutult käsitlema töövahendeid, arvestama vahendite kasutamisel kaaslastega jne. Õpilastel kujundatakse teadmised ja oskused ohtude märkamiseks, ohtudest hoidumiseks ning enda ja teiste abivajaduse märkamiseks ning abi kutsumiseks. Õpilasi suunatakse teadlikult kasutama vajalikke töökaitsevahendeid. Tööõppe raames kujundatakse õpilastel teadmised ja oskused hoolitseda isikliku hügieeni eest. Olulisel kohal on oskus märgata määrdunud riideid, sh tööriideid, neid pesta ja korrastada.

Väärtused ja kõlblus

Toimetulekuõppes on õpilaste õpimotivatsiooni tõstmise seisukohalt määrava tähtsusega õpilase ja õpetaja positiivne ühistegevus. Selleks, et õpilane väärtustaks praktilise töö tegemist, peab õpetaja olema õpilasele eeskujuks positiivse suhtumisega töösse. Praktilise töö tegemise läbi õpivad õpilased tundma iseennast, märkama enda ja kaaslaste emotsioone. Ühiste tegevuste, sh

õppekäikudel osalemise kaudu kujunevad õpilastel suhtlemisoskused ja positiivsed väärtushinnangud.

4. Tööõppe aine lõiming teiste õppeainetega

Tööõppe aine raames kujundatakse õpilaste esmaseid igapäevaelu- ja tööoskusi.

Tööõppe ainekultuuri teemad võivad olla toimetulekuõppes üldõpetuse teljeks. Õppetööd võib kavandada projektipõhise õppena.

Tööõppe ja eesti keel

Tööõppe aine tegevuste raames suhtleb õpetaja õpilastega kasutades õpilaste kõnest arusaamise tasemele vastavaid verbaalseid ja alternatiivseid suhtlusvahendeid. Õpilasi suunatakse aktiivselt kasutama olemasolevaid verbaalseid ja/või alternatiivseid suhtlusvahendeid, vajadusel verbaliseerib õpetaja õpilaste tegevust. Laiendatakse käsitletavate teemavaldkondade kaupa õpilaste passiivset ja aktiivset sõnavara. Õpilasi suunatakse osalema loomulikes suhtlussituatsioonides, küsima küsimusi ja avaldama oma arvamust. Õpilased loevad piltide, skeemide, sõnade/ lihtlausete kaudu esitatud teavet ning töö täitmisel lähtuvad sellest. Koostöös teistega arenevad õpilaste suhtlemisoskused.

Tööõppe ja elu- ja toimetulekuõppe

Tööõppe ja elu- ja toimetulekuõppe teemavaldkonnad on tihedalt lõiminud. Osaliselt on elu- ja toimetulekuõppes omandatavad kogemused, oskused ja teadmised aluseks tööõppes käsitletavatele teemadele. Teisalt käsitletakse elu- ja toimetulekuõppe aine ja tööõppe aine õpetamisel samaaegselt ühe valdkonna teemasid. Elu- ja toimetulekuõppe aines toimub õpilase eneseteenindusoskuste ja esmaste tööharjumuste kujundamine, mis on aluseks tööõppe aines omandatavatele lihtsa töö oskustele. Elu- ja toimetulekuõppes omandatavad teadmised ametitest, kujutus raha olemusest ja selle teenimisvõimalustest, teadmised kokkuhoiust ja säästmisest on aluseks tööõppes käsitletavatele sisseostude sooritamise ja eelarve planeerimisega seonduvatele tegevustele. Tööõppe aines omandatud lihtsa töö oskustele tuginedes on võimalik nõustada elu- ja toimetulekuõppe raames õpilasi karjäärivaliku teemadel.

Tööõppe ja matemaatika

Tööõppe ja matemaatika teemavaldkonnad on omavahel tihedalt lõiminud ning täiendavad teineteist. Matemaatika annab vajalikke oskusi ja teadmisi tööõppe aine raames püstitatud töölaadsete ülesannete täitmiseks. Tööõppe raames tööde kavandamisel ja teostamisel tehakse praktilisi mõõtmisi. Puhastusvahendite kasutamisel peab orienteeruma praktiliselt erinevates mahuühikutes. Ruumide sisustamisel ja kujundamisel ning koristustööde sooritamisel on oluline ruumis orienteerumise oskus. Toitlustuse ja kokanduse raames toetatakse matemaatika aines omandatud oskuste ja teadmiste eelarve planeerimisel, poes praktiliste ostude sooritamisel. Toiduvalmistamisel on oluline kasutada taimerit, oskus valida pliidil ja ahjul sobiv temperatuur, tunda kaalu- ja mahuühikuid jms.

Tööõppe ja kunst ja käeline tegevus

Tööõppe ja kunsti ja käelise tegevuse teemavaldkonnad on tihedalt põimunud. Nii tööõppe kui kunsti ja käelise tegevuse aines luuakse alus lihtsate tööoskuste ja tööharjumuse kujunemiseks. Ühes aines omandatud oskusi kasutatakse teises aines tegevuste sooritamisel.

Tööõppe ja kehaline kasvatus

Kehalise kasvatus tundides omandavad õpilased tööõppes õpitavate tööülesannete täitmise eelduseks oleva füüsilise võimekuse. Kehalise kasvatus tundides suunatakse õpilasi järgima tervisliku eluviisi põhimõtteid - nii liikumise, toitumise kui vaimse tervisega seonduvaid. Tervisliku toitumise teemat saab praktikas rakendada tööõppe tundides õpitava menüü planeerimise ja toiduvalmistamise käigus.

Tööõppe ja muusika ja rütmika

Tööõppe aines omandatud praktilisi tööoskusi saavad õpilased rakendada näiteks koolikontsertide lava ülesseadmisel abiks olles. Erinevaid töid on võimalik sooritada meelepäraselt muusikat kuulates ühendades nii muusikakuulamise kui harrastuse praktiliste tööoskuste omandamisega.

5. Tööõppe aine rõhuasetused

I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel
------------------------	-------------------------	--------------------------

Toimub igapäevaste majapidamistööde osatoimingute praktiline õppimine koostegevuses. Täidetakse erinevaid jõukohaseid tööülesandeid koostöös või individuaalselt. Tööoperatsioonid/tegevused jaotatakse õpilaste vahel nende võimeid ja oskusi arvestades. Tööprotsessile antakse positiivset tagasisidet.	Kujundatakse praktilise tegevuse oskusi, harjutatakse nende rakendamist korduvates situatsioonides. Õpitakse töövõtteid ning neid õiges järjestuses sooritama. Kujundatakse oskusi sooritada koostöös järjestikusi tööoperatsioone/tegevusi. Õpilasi suunatakse valima jõukohaseid õpitud tööoperatsioone ja tegevusi. Töö protsessile ja tulemusele antakse positiivset tagasisidet.	Kinnistatakse omandatud töövõtteid ja õpitakse uusi. Tähelepanu pööratakse tööoperatsioonide õigele järjekorrale ning töö lõpetamise vajalikkusele. Hakatakse täitma tööülesandeid, mille puhul töö valmib alles teatud aja möödudes. Praktiseeritakse sotsiaalse suunitlusega tööülesandeid, teiste abistamist. Kasutatakse laiendatud sõltuvat koostööd (tööd tehakse ühel ajal ning ühist eesmärki silmas pidades). Õpilasi õpetatakse suunatult oma tegevusi ja töö tulemust planeerima, ise sobivaid töövahendeid valima ja konkreetse töö teostamiseks vajalikke osatoiminguid järjestama. Õpilasi suunatakse oma töö tulemusi kontrollima ja hindama. Õpilasi suunatakse oma tegevusele ja valmis tööle hinnangut andma. Kujundatakse harjumus teha nii meeldivat kui ka vähem meeldivat tööd.
--	--	--

6. Tööõppe aine õpitulemused, soovituslik õppesisu ja soovituselised õppetöö läbiviimiseks

6.1 Teema: Ruumide korrashoid ja koristamine

6.1.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Ruumide korrashoid ja koristamine		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) täidab koostegemisel jõukohaseid ülesandeid korrapidamis- ja majapidamistöodes; 2) täidab koostegevuses tööülesandeid; 3) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 4) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 5) võtab vastu abi; 6) täidab suunamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 7) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani; 8) koristab koostegevuses pärast töö lõpetamist oma töökoha; 9) eristab suunamisel prügi vajalikest esemetest ja viib prügikasti.	Õpilane: 1) teeb meeldetuletamisel õpitud korrapidamis- ja majapidamistöid; 2) täidab talle antud tööülesande ühe osana ühistööst; 3) viib alustatud töö enamasti lõpuni; 4) valib tööks vajalikud töövahendid, sh kodutehnika ja kasutab seda juhendamisel; 5) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi; 6) täidab meeldetuletamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 7) koostab, jälgib ja järgib suunamisel töö visuaalset plaani; 8) koristab suunamisel pärast töö lõpetamist oma töökoha; 9) sorteerib juhendamisel prügi, on suunamisel säästlik ja taaskasutav.	Õpilane: 1) teeb õpitud jõukohaseid majapidamistöid; 2) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 3) viib alustatud töö lõpuni; 4) valib töö tegemiseks vajalikud töövahendid, sh kodutehnika ja kasutab neid; 5) küsib vajaduse korral abi ülesande täitmiseks; 6) abistab suunamisel teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel; 7) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 8) koostab, jälgib ja järgib töö plaani; 9) on säästlik ja taaskasutav igapäevastes kodu- ja majapidamistöodes.
---	--	---

6.1.2 Soovituslik õppesisu

Ruumide korrashoid ja koristamine		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Koostegevuses klassi korrastamisel ja koristamisel osalemine. Suunamisel oma töökoha korrastamine. Isiklike töövahendite karbi paigutamine selleks ettenähtud kohale. Suunamisel korrapidaja lihtsamate ülesannete täitmine (nt tahvli puhastamine, PCS piltide äravõtmine, klassis olevate laste piltide leidmine, juhendamisel ilmakalendri täitmine jne). Tutvumine erinevate koristamisel kasutatavate töövahendite ja nende otstarbega (nt lapp, hari, kühvel, luud, mopp, ämber). Juhendamisel erinevate tuttavate töövahendite kasutamine. Koostegevuses tolmu pühkimine. Koostegevuses mööbli paigutamine klassiruumis sobivale kohale. Lühiajaline keskendumine tööprotsessile, koostegevuses töö lõpule viimine (nt lapiga tolmu pühkimine). Koostegevuses eeskuju järgi hügieeni- ja ohutusnõuete järgimine. Lihtsate piltskeemide suunatud lugemine ja koostegevuses järgimine. Koostegevuses lihtsa töö kavandamine esemete ja/või pildimaterjali abil (nt igapäevaelu esemed, fotod, PCS pildid, piktogrammid vms).	Korrapidaja tööülesannete jaotamine ja täitmine. Verbaalsel suunamisel eluruumide ja klassi korrashoid, korrastamine. Tuttavate koristusvahendite kasutamine ruumide koristamisel. Meeldetuletamisel tuttavate koristustööde iseseisev sooritamine. Tolmu pühkimine. Põranda pühkimine. Põranda pesemine mopiga. Tahvli, laudade ja uste pesemine. Suunamisel põrandate ja põrandakatete puhastamine tolmuimejaga. Verbaalsel suunamisel mööbli paigutamine klassiruumis õigele kohale (nt peale koristamist, klassi pidu vms). Verbaalsel suunamisel nõudepesumasinasse mustade nõude paigutamine, puhaste nõude masinast välja võtmine. Koostegevuses pesumasinas kodutekstiilide pesemine: sorteerimine, pesumärkide lugemine, pesumasina programme lugemine ja sobiva valimine. Verbaalsel suunamisel pildimaterjali ja/või sõnakaartide abil lihtsa töö	Korrapidaja ülesannete järjestamine. Ülesannete jaotamine koristustöödel. Ühiselt kasutatavate ruumide (trepikojad) korrashoid ja koristamine. Puhastusainete hoiatavad tingmärgid ja nende arvestamine tegevustes. Kummikinnaste kasutamine. Seinte (värvitud, plaaditud) pesemine, puhastusvahendite valimine ja kasutamine. Valamute, WC-pottide puhastamine, selleks vajalike vahendite valimine ja kasutamine. Peeglite, ukseklaaside, akende pesemine; puhastusvahendite valimine ja kasutamine. Kodutekstiilide kasutamine ja puhastamine. Tekkide, mööblikatete kloppimine klopitsaga, käsitsi. Voodipesu vahetamine. Pehme mööbli, radiaatorite
---	---	---

Igapäevase tuttava kodutehnika (nt veekeetja, tolmuimeja, nõudepesumasin, külmkapp, mikrolaineahi jne) otstarbe mõistmine. Elulis-praktilistes olukordades koostegevuses tuttava kodutehnika kasutamisel osalemine. Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	tegevusplaani/ tegevuste jada koostamine. Tutvumine puhastusainete hoiatavate tingmärkidega (tuleohtlik, mürgine jms), koostegevuses tingmärkidega arvestamine. Kummikinnaste otstarve ja kasutamine meeldetuletamisel. Toataimede eest hoolitsemine. Lillede kastmine meeldetuletamisel. Lühiajalise töö või õpilasele antud tööosa täitmine ja lõpuni viimine. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	puhastamine tolmuimejaga. Suurpuhastus: kardinad, katted, kupid. Koristustöö plaani koostamine pildimaterjali abil või kirjalikult. Koostatud plaani järgimine. Vajalike kodutööde planeerimine nädalaks. Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.
--	--	--

6.1.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Õpilaste arengutasemetega arvestamine õppetegevuse kavandamisel ja läbiviimisel.**

Tööõppe aines toimub õppetegevus kolmel arengutasemel: I arengutase, II arengutase, III arengutase.

Samaealiste toimetuleku õppekava järgi õppivate õpilaste kogemused, võimed, oskused ja teadmised erinevad tingituna puude spetsiifikast ja kaasuvatest diagnoosidest.

Ühes klassis õppivad õpilased võivad olla tööõppe aines erinevatel arengutasemetel.

Õppetegevuse kavandamisel ja läbiviimisel lähtutakse iga konkreetse õpilase kogemustest, võimetest, oskustest ja teadmistest. Õpilane jõuab järgmisele arengutasemele erinevates tööõppe aine valdkondades vastavalt individuaalsele arengu tempole (vt [Mõiste "arengutase" kasutamine toimetulekuõppes](#)).

- **Tööoskuste õppimine praktilise tegevuse läbi elulistes olukordades vähendab omandatud oskuste ja teadmiste uude olukorda ülekandmisega seonduvaid probleeme.**

Toimetulekuõppe õpilased omandavad uusi oskusi ja teadmisi kõige paremini elulistes praktilistes olukordades. Elulistes situatsioonides õppides vähenevad oluliselt õpitud oskuste uude olukorda ülekandmisega seonduvad probleemid.

Paremate õppimisvõimaluste loomiseks ning igapäevase õppetegevuse mitmekesistamiseks on soovitatav korraldada võimalikult sageli õppekäike erinevatesse ametiasutustesse, organiseerida õpilastele praktilist töö õpet nii koolis kui väljaspool kooli.

- **Õpilaste kaasamine klassiruumi kujundamisel ja kaunistamisel.**

Õpilastele tuleb anda võimalus osaleda ümbritseva keskkonna kujundamisel. Esialgu võib anda õpilastele valikuks, kas paigutada näiteks klassiruumis nukunurk akna alla või hoopis kapi kõrvale. Õpetaja jaoks on mõlemad valikud sobivad, kuid õpilastel tekib tunne, et nemad saavad klassi kujundamise üle otsustada.

- **Koolis õpitud oskuste kinnistamine kodus.**

Tööõppe tundides omandatud oskuste ja teadmiste kinnistamisel on oluline kooli ja kodu tihe koostöö. Koolis omandatud elulis-praktilisi igapäeva- ja tööoskusi saavad õpilased kasutada kodustes tingimustes.

- **Positiivne ja turvaline keskkond tegutsemiseks. Piiride kehtestamine**

Tööõppe tundides on turvalisel õpikeskkonnal, sh positiivsetel suhetel õpetaja ja õpilase vahel väga oluline kui mitte määrav roll. Toimetulekuõppe õpilane tegutseb ja õpib siis, kui ta on sisemiselt motiveeritud ja tahab tegutseda. Oluline on, et õpetaja usuks õpilase võimetesse ja

suunaks õpilast järjepidevalt töölaadsetes tegevustes osalema. Oluline on protsessis osalemine ja tegevustest positiivse tagasiside ja eduelamuse saamine.

Turvalise õpikeskkonna saavutamiseks on oluline seada õpilastele kindlad kokkuleppelised piirid, mille raames õpetaja suunamisel tegutseda.

- **Näide ainetevahelisest lõimingust.**

Teema tööõppe ainek: **Ruumide korrashoid.**

Ruumide korrashoiuga seonduvaid oskusi on võimalik omandada näiteks koduklassi koristades ja puhastusteenindaja ametiga tutvudes.

Õppetsüklil: **Elukutsed. Koristaja/puhastusteenindaja.**

Ainetevaheline lõiming:

1. Tööõpe. Koduklassi koristamine vastavalt õpilaste arengutasemetele ja omandatud koristamisega seonduvatele oskustele ja teadmistele, nt tolmu pühkimine, põrand pühkimine ja pesemine, akende ja peeglite pesemine jms.
2. Elu- ja toimetulekuõpe. Erinevad elukutsete esindajad, kes vastutavad puhtuse ja korra eest meie ümber: koristaja, kojamees, prügivedaja. Tutvumine koristaja elukutsega, nt töövarjuks olemine. Koristaja tööriietus, töövahendid, töökohad.
3. Eesti keel. Passiivse ja aktiivse teemakohase sõnavara laiendamine ja täpsustamine. Töökuulutuste lugemine, lihtsa CV koostamine vms. Rollimängud: töövestlused, telefoni kasutamine.
4. Matemaatika. Aeg: kalender, kellaajad. Raha: töötasu, tulud ja kulud, lihtsa eelarve koostamine.
5. Kunst ja käeline tegevus. Ruumide sisustamine. Ruumide dekoreerimine joonistuste, käsitööde jms.
6. Muusikaõpetus. Lemmikmuusika valimine ja kuulamine töö tegemise käigus.
7. Rütmi ja kehaline kasvatus. Koristustöödel vajalike liigutuste harjutamine liikumismängudes.

6.2 Teema: Inimene ja töö

6.2.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Inimene ja töö		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 2) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 3) võtab vastu abi; 4) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani; 5) on tutvunud mänguliste tegevuste kaudu erinevate tuttavate elukutsetega.	Õpilane: 1) kasutab tööülesannete täitmiseks tuttavaid töövahendeid; 2) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 3) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi; 4) koostab, jälgib ja järgib suunamisel töö visuaalset plaani; 5) teab/oskab nimetada tuttavate elukutsete esindajaid; 6) teab ema/isa ametit.	Õpilane: 1) valib töö tegemiseks vajalikud töövahendid ja kasutab neid; 2) viib alustatud töö lõpuni; 3) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 4) küsib vajaduse korral abi ülesande täitmiseks; 5) abistab suunamisel teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel; 6) koostab, jälgib ja järgib töö plaani; 7) tunneb erinevaid jõukohaseid ameteid; 8) omab esmast töökogemust õppetöökojas, haljastusvaldkonnas vms.
--	--	--

6.2.2 Soovituslik õppesisu

Inimene ja töö		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Tutvumine elukutsetega, millega õpilane igapäevaselt kokku puutub: õpetaja, koristaja, bussijuht, arst, müüja jms. Nende töökohad, peamised tööülesanded. Vastavasisulised rollimängud ja õppemängud: lotod, memoriin, pusled jms. Koristaja tööülesanded koolis. Koristaja töö matkimine klassis mängulises tegevuses ja elulises situatsioonis. Suunamisel enda töökoha korrastamine, isiklike asjade paigutamine selleks ettenähtud kohale. Koostegevuses lapiga tolmu pühkimine. Tegevustes abi vastuvõtmine ja koostöös tegevuse jätkamine.	Tuttavad elukutsed: müüja, õpetaja, koristaja, kokk, bussijuht, arst, medõde, ehitaja, müüja jms. Nende töökoha, töövahendite ja tööülesannetega tutvumine. Ema/ isa töökoht ja amet. Verbaalsel suunamisel päevaplaani koostamine pildimaterjali ja/või sõnakaartide abil. Koostatud päevaplaani jälgimine, järgimine ja täitmine suunamisel. Klassis korrapidaja tööülesannete jaotamine ja täitmine. Osalemine klassi korrastamisel ja koristamisel. Klassis olevate puhastusvahendite koha teadmine, nt seebi, lapi, harja, kühvli jne asukohad. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	Kodukoha lähedal asuvad ettevõtted ja asutused. Õpilasele jõukohased ametid, nt koristaja, pesumasinist, haljastustöötaja, majahoidja, köögitööline, laadija, sulane jms. Nende ametite tööülesanded. Õpitud osaoskuste ühendamine ahelaks ja tuttava töö sooritamine algusest lõpuni, sh vajalikke tööriistade valimine, nende asukoha leidmine ja töö lõpetamisel tagasipanemine õigele kohale. Töötamine erinevates töökohtades: nt puutöökoda, aed, pesuköök, õppeköök, aed, park jne. Kutse õppimise võimalused. Tutvumine toetatud ja kaitstud töö tegemise võimalustega. Tutvumine SKA poolt pakutavate teenustega, sh töölaadsete tegvustega teenuse raames. Vajadusel abi palumine töö tegemisel. Vanade inimeste, nooremate ja puudega inimeste abistamine. Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine. Erinevus kellegi eest töö ära tegemine vs abistamine.
---	--	--

6.2.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- Vabalt kasutatavad õppemängud klassis kasutamiseks.

Klassis võiksid olla õpilastele igapäevaseks vabaks kasutamiseks erinevad elukutseid tutvustavad õppemängu: pusled, memoriinid, vahendid rollimängude mängimiseks jne ja vastavasisulised (pildi)raamatud.

- **Tutvumine erinevate elukutsetega.**

Õppekäigud õpilaste jaoks eluliselt oluliste elukutsete esindajate juurde: arst, müüja, juuksur, bussijuht, tuletõrjuja, politseinik jne. Tutvumine nende tööülesannetega.

- **Tööharjutus õpilastele jõukohastes ametites. Töövarjupäevad.**

Puhastusteenindaja, köögiabiline, haljastustöötaja jms.

6.3 Teema: Asjad ja nende korrashoid

6.3.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Asjad ja nende korrashoid		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks
Õpilane: 1) täidab koostegemisel jõukohaseid ülesandeid korrapidamis- ja majapidamistöodes; 2) võtab vastu abi; 3) tunneb ära endale kuuluvad esemed, teab oma asjade kokkulepitud hoiukohta; 4) hoiab suunamisel korras oma töökoha; 5) eristab suunamisel prügi vajalikest esemetest ja viib prügikasti.	Õpilane: 1) teeb meeldetuletamisel õpitud korrapidamis- ja majapidamistöid; 2) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi; 3) teeb vahet oma ja võõrastel asjadel; 4) hoiab igapäevaselt korras oma koolitarbed ja töökoha; 5) sorteerib juhendamisel prügi, on suunamisel säästlik ja taaskasutav.	Õpilane: 1) teeb õpitud jõukohaseid majapidamistöid; 2) abistab suunamisel teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel; 3) teeb vahet omandisuhetel oma-võõras-meie; 4) on säästlik ja taaskasutav igapäevastes kodu- ja majapidamistöodes.

6.3.2 Soovituslik õppesisu

Asjad ja nende korrashoid		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Enda asjade, sh koolitarvete ja riietusesemete tundmine, eristamine kaaslaste omast. Suunamisel oma töökoha korrastamine. Koostegevuses oma kooliasjade ülevaatamine põhimõttel kasutuskõlblik või mitte. Kasutuskõlbmatute ja mittevajalike esemete äraviskamine, nt tühjad värvitopsid, liimipulgad, kuivanud vildikad jms. Koostegevuses näitvahenditena kasutatavate riietusesemete ülevaatamine põhimõttel määratud, katkine jms. Enda riietuse ülevaatamine põhimõttel määratud - puhas, terve- katkine. Pildimaterjali põhjal koostegevuses otsustamine, kas piltidel kujutatud tarbeesemed ja riietusesemed on kasutuskõlblikud. Mida teha kasutuskõlbmatute asjadega: parandamine, pesemine, ära viskamine. Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	Asjade eristamine põhimõttel minu oma, meie oma. Töökoha korrastamine meeldetuletamisel. Erinevad panipaigad klassiruumis, seal olevad esemed. Panipaikade korrashoid. Oma asjade, töövahendite eest hoolitsemine, nende paigutamine selleks ettenähtud kohale. Koolitarvete kasutuskõlblikkuse, puhtuse jms jälgimine verbaalsel suunamisel. Töövahendite töökorda seadmine: pliiatsite teritamine, pinali korrastamine jms. Materjaliõpetus: paber, klaas, plastik, metall, tekstiil, puit, looduslikud materjalid jne. Prügi sorteerimise alustõed: olmejäätmekäbid, papp ja paber, biojäätmekäbid, klaas, pakend. Tutvumine erinevate prügikonteineritega koolimajas, õuealal, avalikus ruumis. Verbaalsel suunamisel prügi sorteerimine. Tutvumine säästliku eluviisi põhimõtetega: kokkuhoid ja taaskasutus. Osalemine koolis läbiviidavate taaskasutusprojektides. Prügivedaja amet ja tööülesanded. Verbaalsel suunamisel enda riietuse ülevaatamine põhimõttel määratud- puhas, katkine - terve. Suunamisel riiete, sh aluspesu ja sokkide vahetamise	Asjade eristamine põhimõttel meie oma, võõras. Erinevate panipaikade korrashoid ja koristamine. Põranda- ja tolmulappide pesemine. Töövahendite ratsionaalne paigutus, äraapanemine peale kasutamist ja hoidmine. Koristustöödel vee, puhastusvahendite ratsionaalne tarbimine. Elektri säästlik tarbimine. Prügi sorteerimine, vajadusel abi küsimine. Riietuse sorteerimine põhimõttel: sobib kandmiseks aga enam ei meeldi ja läheb taaskasutusse; ei sobi kandmiseks - saab kasutada käsitöömaterjalina (nt vaibakudumine), tuleb ära visata. Kasutatud patareide, rõivaste, kõlbmatu ravimite selleks ettenähtud kohtadesse viimine. Asjade pakkimine väljasõiduks, ekskursiooniks. Vajalike asjade nimekirja koostamine.
--	---	--

	vajaduse üle otsustamine. Kehalise kasvatuse riide korrashoid. Koostegevuses käsitsi väikeste riideesemete, nt sokid, pesemine. Koostegevuses pesumasinas pesu pesemine: riide sorteerimine, pesumärkide lugemine, pesumasina programmide lugemine ja sobiva valimine. Pesu kuivama panemine. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.
--	--	--

6.3.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Suurpuhastus klassiruumis.**

Koos õpilastega võib koduklassis läbi viia nt jõulueelse, kevadise vms suurpuhastuse.

- **Õppeprogrammide külastamine.**

[Tartu Loodusmaja. Vähem prügi.](#)

[Tartu Loodusmaja. Kuidas ja millest tehakse minu riided?](#)

[Tartu Loodusmaja. Kust pakendid tulevad ja kuhu lähevad?](#)

- **Näide ainetevahelisest lõimingust.**

Teema tööõppe ainek: **Asjad ja nende korrashoid.**

Esemete ringluse, prügi sorteerimise ja taaskasutuspõhimõtetega seonduvaid oskusi ja teadmisi saab omandada näiteks õppetsükli *Sorteerime prügi* raames.

Õppetsükkel: **Sorteerime prügi.**

Ainetevaheline lõiming:

1. Tööõpe. Erinevate materjalide tundmaõppimine. Prügikonteinerite liigid ja asupaik, prügi sorteerimine.
2. Elu- ja toimetulekuõpe. Prügivedaja amet: tööülesanded, tööriietus, töövahendid, töökohad. Materjalide ringlus ja taaskasutus. Õppekäigud prügilasse.
3. Eesti keel. Passiivse ja aktiivse teemakohase sõnavara laiendamine ja täpsustamine. Prügikonteineritel oleva märkide ja tekstina esitatud info lugemine ja mõtestamine. Klassi/ kooli prügikastidele siltide kirjutamine.
4. Matemaatika. Raha, lihtsa eelarve koostamine, tulud ja kulud. Taara ringlus.
5. Kunst ja käeline tegevus. Pappkastidest papi- ja paberi prügikastide valmistamine.
6. Muusikaõpetus. Liikumine puhtas looduses, loodushäälte kuulamine.

6.4 Teema: Toitlustamine

6.4.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Toitlustamine		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 2) katab koostegevuses etteantud nõudega söögikoha ja koristab pärast söömist laua; 3) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani 4) osaleb suunamisel lühiajaliselt ühistöös; 5) täidab koostegevuses tööülesandeid, täites hügieeni- ja ohutusnõudeid; 6) võtab vastu abi.	Õpilane: 1) leiab suunamisel vajalikud lauanõud ja vahendid laua katmiseks erinevatel söögikordadel; 2) abistab laua katmisel ja koristamisel; 3) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 4) täidab talle antud tööülesande ühe osana ühistööst; 5) täidab lihtsamaid toitlustamisega seotud tööülesandeid meeldetuletamisel; 6) täidab meeldetuletamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 7) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi.	Õpilane: 1) katab lauda erinevateks söögikordadeks ja sündmusteks ning koristab selle pärast söömist; 2) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 3) viib alustatud töö lõpuni; 4) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 5) abistab teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel.
--	--	--

6.4.2 Soovituslik õppesisu

Toitlustamine		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Mängulistest tegevustes laua katmine ja koristamine, vastavasisulised nuku- ja rollimängud. Koostegevuses laua katmine etteantud nõudega elulis -praktilises olukorras, nt sööklas, klassiüritusel, õppekõõgis vms. Laua koristamine pärast söömist. Verbaalsel suunamisel laua katmine vastavalt skeemile, nt lauakate, millel on kujutatud söögiriistade asukohad. Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	Hommiku-, lõuna ja õhtusöögi ning piduliku laua jaoks lauanõude suunatud valimine vastavalt menüüle. Suunamisel hommiku- ja õhtusöögi laua katmine ja koristamine. Lõunalaua ja piduliku laua katmine koostegevuses: küünlad, linikud, lilled, nõud. Verbaalsel suunamisel enda tööülesande, nt laua katmine iseendale, lõpule viimine. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	Lõunasööginõude valimine ja paigutamine. Lõunasöögilaua katmine ja koristamine. Lauakatmine vastavalt inimeste arvule. Temaatiliste pidulaudade katmine. Rootsi laud, selle katmine. Nimekaartide ja kaunistuste kasutamine peolauas. Taaskasutatavate nõude ja ühekordsete nõude kasutamine üritustel. Piknikukorvi komplekteerimine, piknikulaua katmine. Ühises töös osalemine, enda tööosa lõpuleviimine. Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.
---	--	---

6.4.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Vabalt kasutatavad rollimängude vahendid klassis kasutamiseks.**

Klassis võiksid olla õpilastele igapäevaseks vabaks kasutamiseks mänguköök koos laua ja toolidega, sööginõud, puust, soolataignast, voolimismassist vms toiduained jms.

- **Abistamine kooli söögisaalis.**

Kokkuleppel kooli toitlustajaga saavad vanemad ja kõrgemal arengutasemel olevad õpilased abistada lihtsates toitlustusalastes töödes.

- **Kohviku või restorani külastamine.**

Jõululõuna, kooliaasta lõpetamise vms võib läbi viia kohvikus või restoranis.

6.5 Teema: Köögitööd

6.5.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Köögitööd		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) täidab koostegevuses tööülesandeid, täites hügieeni- ja ohutusnõudeid; 2) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 3) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 4) valib suunamisel igapäevaste kodutööde tegemiseks vajaliku kodutehnika ja kasutab seda koostegevuses; 5) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani; 6) eristab suunamisel prügi vajalikest esemetest ja viib prügikasti; 7) võtab vastu abi.	Õpilane: 1) täidab meeldetuletamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 2) valib tööks vajaliku kodutehnika ja kasutab seda juhendamisel; 3) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 4) täidab talle antud ülesande ühe osana ühistööst; 5) teeb lihtsaid köögitöid; 6) leiab suunamisel erinevatelt esemetelt ja pakenditelt tingmärke, teab nende tähendust; 7) sorteerib juhendamisel prügi, on suunamisel säästlik ja taaskasutav; 8) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi.	Õpilane: 1) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 2) kasutab õpitud kodutehnikat; 3) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 4) viib alustatud töö lõpuni; 5) teeb köögitöid; 6) loeb lihtsaid skeeme ja jooniseid esemetelt ja pakenditelt ning oskab nende järgi tegutseda; 7) on säästlik ja taaskasutav igapäevastes kodu- ja majapidamistöodes; 8) abistab teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel.
--	---	--

6.5.2 Soovituslik õppesisu

Köögitööd		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Mängulistest tegevustes köögitööde sooritamise, vastavasisulised nuku- ja rollimängud. Köögis kasutatavad majapidamisvahendid, nt käsn, lapp, pesuhari jne. Majapidamisvahendite eristamine välimuse ja kasutamise otstarbe järgi. Õpitud majapidamisvahendite nimetused passiivses ja aktiivses sõnavaras. Õpitud majapidamisvahenditega koostegevuses õpitud majapidamistöde sooritamise, nt lapiga tööpinna puhastamine. Koostegevuses eeskuju järgi hügieeni- ja ohutusnõuete järgimine. Lihtsate piltskeemidena kujutatud hügieeni- ja ohutusala juhiste suunatud lugemine ja koostegevuses järgimine, nt skeem, kuidas pesta käsi. Köögis olevate mööbliesemete ja kodutehnika eristamine välimuse ja kasutamise otstarbe järgi. Õpitud mööbliesemete ja kodutehnika nimetused passiivses ja aktiivses sõnavaras. Suunamisel töö tegemiseks vajaliku kodutehnika valimine ja koostegevuses kasutamine. Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	Meeldetuletamisel hügieeninõuete täitmine köögis töötamisel: käte pesemine, rõivastus. Köögis olev mööbel, kodutehnika, köögitarvikud. Nende nimetused, otstarve ja suunatud kasutamine. Köögitarvikute kasutamine suunamisel: sõel, riiv, pajalapid. Kodumasinad ja ohutusnõuded nendega töötamisel. Kodumasinade kasutamine verbaalsel suunamisel: külmutuskapp, röster. Koostegevuses: pliit ja ahi, nõudepesumasin, veekeetja, kohviaparaat, mikser, vahvlimasin jms Verbaalsel suunamisel nõudepesumasinasse mustade nõude paigutamine, puhaste nõude masinast välja võtmine. Verbaalsel suunamisel korrektne nõude pesemine, nõudepesuvahendi kasutamine. Nõude kuivatamine: restile, rätikule nõrguma, rätikuga kuivatamine. Pannide, pottide, küpsetusvormide puhastamine koostegevuses. Meeldetuletamisel köögi korrastamine: nõude ja toiduainete paigutamine ettenähtud kohtadesse.	Tunneb erinevaid köögitarvikuid ja nende otstarvet. Kasutab iseseisvalt tuttavaid köögitarvikuid toiduvalmistamisel. Tunneb erinevaid kodumasinad ja nende otstarvet. Teab ning järgib ohutusnõudeid nendega töötamisel. Tuttavate kodumasinade iseseisev kasutamine: elektri- ja gaasipliit, nõudepesumasin, veekeetja, kohviaparaat, mikser. Kodumasinade puhastamine. Kodutehnika kasutusjuhendite lugemine. Kodutehnikal olevate piltide ja nuppude tähendus ja kasutamine. Prügi sorteerimine, vajadusel abi küsimine. Kaaslaste abivajaduse märkamise ja abi osutamine.
--	---	--

	Toiduainete säilitamine külmikus. Koostegevuses köögikella kasutamine. Verbaalsel suunamisel prügi sorteerimine. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	
--	--	--

6.5.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Vabalt kasutatavad rollimängude vahendid klassis kasutamiseks.**

Klassis võiksid olla õpilastele igapäevaseks vabaks kasutamiseks mänguköök koos laua ja toolidega, sööginõud, puust, soolataignast, voolimismassist vms toiduained jms.

- **Abistamine kooli köögis ja söögisaalis.**

Kokkuleppel kooli toitlustajaga saavad vanemad ja kõrgemal arengutasemel olevad õpilased abistada lihtsates köögitöodes.

6.6 Teema: Toiduvalmistamine

6.6.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Toiduvalmistamine		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 2) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 3) täidab koostegevuses tööülesandeid, täites hügieeni- ja ohutusnõudeid; 4) osaleb koostegevuses toidu valmistamisel; 5) riietub suunamisel tööks vajalikku riietusse; 6) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani; 7) eristab suunamisel prügi vajalikest esemetest ja viib prügikasti; 8) võtab vastu abi.	Õpilane: 1) valib tööks vajaliku kodutehnika ja kasutab seda juhendamisel; 2) kasutab tööülesannete täitmiseks tuttavaid töövahendeid; 3) täidab talle antud ülesande ühe osana ühistööst; 4) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 5) täidab meeldetuletamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 6) suunamisel valmistab lihtsaid õpitud toite; 7) valmistab lihtsa hommikusöögi; 8) tükeldab puu- ja aedvilja; 9) valmistab suunamisel valmistaignast küpsetisi; 10) valib suunamisel tööks vajaliku riietuse; 11) koostab, jälgib ja järgib suunamisel töö visuaalset plaani; 12) sorteerib juhendamisel prügi, on suunamisel säästlik ja taaskasutav; 13) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi.	Õpilane: 1) valib töö tegemiseks vajalikud töövahendid ja kasutab neid; 2) kasutab õpitud kodutehnikat; 3) viib alustatud töö lõpuni; 4) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 5) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 6) planeerib abiga menüüd, teeb vajalikke sisseoste ja valmistab lihtsat toitu; 7) valmistab lihtsat toitu skeemi/retsepti järgi; 8) valmistab poolfabrikaatidest ja konservidest lihtsat toitu; 9) kaunistab ja serveerib toidu; 10) valib tegevusele ja olukorrale vastava tööriietuse ja jalatsid; 11) osaleb ülesannete jaotamisel söögivalmistamise juures; 12) koostab, jälgib ja järgib töö plaani; 13) sorteerib toiduvalmistamisel tekkinud prügi;
--	---	---

		14) küsib vajaduse korral abi ülesande täitmiseks.
--	--	---

6.6.2 Soovituslik õppesisu

Toiduvalmistamine		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Toiduvalmistamisel hügieeninõuete täitmine: verbaalsel suunamisel käte pesemine, abiga põlle ette panemine/eest ära võtmine, kaitsemütsi/ pearätiku kasutamine. Ohtude suunatud märkamine toiduvalmistamisel ja neist hoidumine koostegEVuses: teravad esemed, kuumad joogid ja söögid, kuum pliit, ahi jms. Toiduained ja toidud, nende nimetused passiivses ja aktiivses sõnavaras. KoostegEVuses lihtsa söögi/ joogi valmistamine, nt võileiva (enne viilutatud leivale/ saiale viilutatud juustu/vorsti panemine), maitsevee, müsli, smuutide, tee, mahla joogi jms valmistamine. Esmaste toiduvalmistamisel oluliste tegevuste õppimine koostegEVuses ja verbaalsel suunamisel. Noa kasutamine määrimisel, pehme toiduaine tükeldamisel. Käärde kasutamine pakendite avamisel. Toidu, taina segamine, vispeldamine. Kannust joogi valamine. Kaaslastega toidu jagamine, nt sünnipäeva puhul kommid, küpsiste, puuviljade jms jagamine. Lihtsa piltskeemina esitatud retsepti lugemine ja koostegEVuse järgimine. Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	Toiduvalmistamisel hügieeninõuete täitmine: käte pesemine, meeldetuletamisel põlle ette panemine/eest ära võtmine, kaitsemütsi/ pearätiku kasutamine. Suunamisel ohutusnõuete järgimine köögitarvikute ja kodumasinade kasutamisel. Ohutusnõuded kuumade jookide ja toitade valmistamisel. Suunamisel lihtsa hommikusöögi valmistamine. Viilutatud leivale, saiale või/määrdevõide määrimine. Saia/leiva röstimine rösteris. KoostegEVuses vee keetmine veekeetjaga. Puuviljade, aedviljade koorimine ja tükeldamine. Aedviljasalati valmistamine. Valmistaigna rullimine, tükeldamine, koostegEVuses küpsetiste valmistamine ja kaunistamine. Toiduainete rühmadega tutvumine: piima-, liha, teraviljatooted, puu- ja köögiviljad. Tervisliku toidutaldriku ja toidupüramiidi põhimõtetega tutvumine. Lihtsa piltskeemina või lihtsas keeles tekstina esitatud	Toiduvalmistamisel hügieeni- ja ohutusnõuete täitmine. Leiva, saia, vorsti lõikamine. Juustunoa kasutamine. Puljongi valmistamine kontsentraadist. Poolfabrikaatidest, konservidest, pakisuppidest lihtsa toidu valmistamine. Makaronide, muna keetmine. Aedviljade puhastamine ja koorimine. Praekartulite valmistamine. Toiduainete küpsetamine (kana, kala, juurviljad jm). Lihtsate magustoitade valmistamine (vahustamised). Vahvlite küpsetamine vahvlimasinaga. Koogi küpsetamine. Toidu soojendamine. Toidu serveerimine ja kaunistamine.
--	--	---

	retsepti lugemine, loetu mõtestamine ja verbaalsel suunamisel retsepti põhjal koostegevuses toidu valmistamine.	Toiduainete rühmitamine vastavalt piima-, liha, teraviljatooted, puu- ja köögiviljad.
	Toidu valmistamisel verbaalsel suunamisel biojäätmete ja pakendite sorteerimine.	Tervisliku toidutaldriku koostamine vähesel verbaalsel suunamisel.
	Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	Toidupüramiidi põhimõtted.
		Ülesannete jaotamine toiduvalmistamisel.
		Lihtsate retseptide (skeemide) järgi toidu valmistamine.
		Toiduvalmistamisel tekkinud prügi sorteerimine.
		Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.

6.6.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Lihtsas eesti keeles ja skeemidena esitatud toimetulekuõppe tasemele vastavad retseptid.**
 - Palgi, K., Kuusk, R. Minu retseptiraamat. <https://hev.edu.ee/156-2/>
- **Teema Toiduvalmistamine lõiming matemaatikas käsitletava teemaga Mõõtühikud ja mõõtmine.**

Toiduvalmistamise käigus puutuvad õpilased kokku erinevate kaalu- ja mahuühikutega. Õpilased õpivad pakenditelt ja retseptidest lugema infot toiduainete koguste kohta. Tundides õpivad õpilased erinevaid toiduaineid kaaluma ja mõõtma mahtu.

Metoodilisi soovitusi ja praktilisi mõtteid kaaluühikute käsitlemiseks lõimitud õppetegvuses leiab materjalist:

- - Leht, S. Matemaatika töölehtede komplekt IV. Kaal. Raha. Kell.
<https://hev.edu.ee/165-2/>
- Näited ainetevahelisest lõimingust.

Valdkonna **Toiduvalmistamine** lõimitud õppetsükli näide **Frikadellisupp:**

<https://hev.edu.ee/156-2/>

Valdkonna **Toiduvalmistamine** lõimitud õppetsükli näide **Teeme morssi:**

[Tegevusele suunatud õpetus. Projektipõhine õpe](#)

6.7 Teema: Sisseostude tegemine

6.7.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Sisseostude tegemine		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani; 2) osaleb õppekäikudel poodi ja turule; 3) abistab sisseostude sooritamisel jõukohaste tegevustega; 4) koostegevuses koostab ja loeb piltidest koostatud ostunimekirja; 5) võtab vastu abi.	Õpilane: 1) koostab, jälgib ja järgib suunamisel töö visuaalset plaani; 2) koostab abiga ostunimekirja ning kasutab seda sisseostude sooritamisel; 3) leiab tuttavas poes kauba; 4) verbaalsel suunamisel maksab kassas sularahas; 5) valib suunamisel sõbrale kingituse; 6) pakib kingituse; 7) märkab enda abivajadust ja küsib tuttavalt inimeselt abi.	Õpilane: 1) planeerib abiga menüüd, teeb vajalikke sisseoste ja valmistab lihtsat toitu; 2) koostab ja kasutab ostunimekirja; 3) valib kaupluses sobivad riideesemed; 4) määratleb abiga ostudeks vajamineva rahasumma, 5) maksab kassas sularahas ja/või kaarti kasutades; 6) kasutab iseteeninduskassat ostude eest tasumisel; 7) küsib vajadusel teenindajalt abi.
---	--	---

6.7.2 Soovituslik õppesisu

Sisseostude tegemine		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Mängulistest tegevustes sisseostude sooritamine, poeteemalised nuku- ja rollimängud. Toiduained ja nende nimetused passiivses ja aktiivses sõnavara. Erinevat tüüpi poed: toidupoed, riidepoed, jalanõudepoed, mänguasjapoed jne. Õppekäigud poodi, turule. Tutvumine kaupadega elulis-praktilises olukorras. Reaalsete kaupade seostamine piltidega. Piltidest ostunimekirja koostamine ja lugemine koostegevuses. Jõukohased tegevused poes: käru lükkamine, korvi kandmine, soovitud kauba otsimine ja paigutamine korvi jms. Koostegevuses ostu sooritamine poes.	Pakendite ja toiduainete äratundmine köögis, poes. Fotodest, piltidest, sõnakaartidest, kirjutatud sõnadest ostunimekirja koostamine ja lugemine verbaalsel suunamisel. Ostunimekirja koostamine retsepti alusel koostegevuses. Kaupade paigutus poes. Suunamisel kaupade kaalumine poes. Toiduainete ostmine poest/turult: kaupade leidmine suunavate märkide ja siltide abil, verbaalsel suunamisel maksmine kassas. Sularahamaksed, kaardimaksed. Tutvumine iseteeninduskassadega. Poes kingituste valik sõbrale sünnipäevaks, jõuludeks. Kingituste pakkimine. Reklaamlehtedega tutvumine. Enda abivajaduse märkamine ja tuttavalt inimeselt abi küsimine.	Järgmise päeva menüü suunatud koostamine ja sisseostude planeerimine. Ostunimekirja koostamine lihtsa retsepti (skeemi) järgi. Ostunimekirja kasutamine sisseostude tegemisel. Kaupade kaalumine poes. Riide- ja jalanõudepoes kaubavalikuga tutvumine, meeldivate/vajalike esemete leidmine, sobiva suuruse leidmine. Enda kinganumbri ja rõivaste suuruse õppimine. Ostude sooritamiseks ligikaudse rahasumma määratlemine abiga. Ostude eest tasumine sularahas ja/ või kaardiga. Iseteeninduskassa kasutamine. Reklaamlehtedest kauba valimine, soodsaima leidmine. Reklaami kasutegurid ja ohud. Lihtsa eelarve koostamine (nädal, kuu) verbaalsel suunamisel. Enda abivajaduse märkamine ja teenindajalt abi küsimine. Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.
---	--	--

6.7.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Vabalt kasutatavad rollimängude vahendid klassis kasutamiseks.**

Klassis võiksid olla õpilastele igapäevaseks vabaks kasutamiseks mängurahad, toiduainete pakendid, mängukassa jms.

- **Teema Sisseostude tegemine. Lõiming matemaatikas käsitletava teemadega Mõõtühikud ja mõõtmine. ning Raha.**

Toiduainete ostmisel kasutavad õpilased maksevahendina sularaha või pangakaarti. Samuti puutuvad õpilased kokku erinevate kaalu- ja mahuühikutega nii toidukaupade pakenditel kui praktiliselt kaupluses toiduained kaaludes

Metoodilisi soovitusi ja praktilisi mõtteid kaaluühikute ja raha käsitlemiseks lõimitud õppetegevuses leiab materjalist

- - Leht, S. Matemaatika töölehtede komplekt IV. Kaal. Raha. Kell.
<https://hev.edu.ee/165-2/>
- **Raha ja pere eelarve teemade käsitlemiseks leiab materjale**
 - Türrpuu, M. Valik elu- ja toimetulekuõppe teemakäsitlusi.
 - <https://e-koolikott.ee/et/oppematerjal/27973-Valik-elu-ja-toimetulekuoppe-teemakasitlusi>
 - <https://toimetulekuope.wixsite.com/eluopetus/raha-pere-eelarve>
- **Ostunimekirja koostamine ja lugemine.**

Ostunimekirja võib koostada vastavalt iga õpilase kirjutamis- ja lugemisoskuse tasemele fotodest, piltidest, piktogrammidest jne või kirjutada tekstina.

- **Taskuarvuti kasutamine ostude maksumuse arvutamisel.**

Õpilastele tuleb õpetada taskuarvuti kasutamist ostusumma arvutamisel. Oluline on kanda taskuarvuti kasutamise oskus üle elulis-praktilisse olukorda ja suunata õpilasi taskuarvutit poes sisseostude sooritamisel kasutama.

6.8 Teema: Rõivastus ja selle hooldus

6.8.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Rõivastus ja selle hooldus		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 2) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 3) märkab, et riided ja jalatsid on määrdunud; 4) valib koostegvuses ilmale vastava riietuse ja jalatsid; 5) leiab koostegevuses erinevatelt esemetelt ja pakenditelt tingmärke; 6) täidab koostegevuses hügieeni- ja ohutusnõudeid; 7) võtab vastu abi.	Õpilane: 1) kasutab tööülesannete täitmiseks tuttavaid töövahendeid; 2) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 3) täidab talle antud tööülesande ühe osana ühistööst; 4) jälgib oma riiete ja jalanõude puhtust; 5) peseb käsitsi väikeseid riideesemeid; 6) peseb kummijalanõusid; 7) paneb pesu kuivama, kuivatab jalanõusid; 8) valib suunamisel tööks vajaliku riietuse; 9) valib suunamisel riietumiseks ilmale ja sündmusele vastava riietuse ja jalatsid; 10) leiab suunamisel erinevatelt esemetelt ja pakenditelt tingmärke, teab nende tähendust; 11) täidab meeldetuletamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 12) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi.	Õpilane: 1) teeb õpitud jõukohaseid majapidamistöid; 2) valib töö tegemiseks vajalikud töövahendid ja kasutab neid; 3) viib alustatud töö lõpuni; 4) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 5) loeb lihtsaid skeeme ja jooniseid esemetelt ja pakenditelt ning oskab nende järgi tegutseda; 6) peseb pesu automaatpesumasinaga; 7) triigib pesu; 8) paigutab triigitud pesu panipaika; 9) õmbleb nõöbi, parandab õmbluse; 10) hooldab jalanõusid; 11) valib tegevusele ja olukorrale vastava tööriietuse ja jalatsid; 12) valib riietumiseks ilmale ja sündmusele vastava riietuse ja jalatsid; 13) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 14) abistab suunamisel teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel.
--	--	--

6.8.2 Soovituslik õppesisu

Rõivastus ja selle hooldus		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Koostegevuses näitvahenditena kasutatavate riietusesemete ülevaatamine põhimõttel määratud, katkine jms. Enda riietuse ja jalanõude ülevaatamine põhimõttel määratud - puhas, terve - katkine. Pildimaterjali põhjal koostegevuses otsustamine, kas pildidel kujutatud tarbeesemed ja riietusesemed on kasutuskõlblikud. Mida teha kasutuskõlbmatute asjadega: parandamine, pesemine, ära viskamine, taaskasutus. Suunamisel riiete puhastusrulliga puhastamine. Koostegevuses riietuse ja jalanõude valimine vastavalt ilmale. Pesulõksude kasutamine mängulises õppetegevuses. Riietuse tingmärkide eristamine teistest märkidest. Koostegevuses riideesemetelt pesuhooldusmärkide leidmine. Koostegevuses jalanõude puhastamine lapiga. Sokkide ja kinnaste paaride leidmine. Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	Verbaalsel suunamisel enda riietuse ja jalanõude ülevaatamine põhimõttel määratud- puhas, katkine - terve. Suunamisel riiete, sh aluspesu ja sokkide vahetamise vajaduse üle otsustamine. Musta pesu hoidmine. Koostegevuses pesu pesemine käsitsi (sokid, pesu, sukkpüksid jne). Koostegevuses pesumasinasse pesu pesemine: pesu sorteerimine värvi alusel, pesumärkide lugemine, pesumasinaga programme lugemine ja sobiva valimine. Pesu kuivatamine nööril, pesurestil. Jalanõude kuivatamine. Kummijalanõude pesemine. Rõivastuse ja jalatsite valik vastavalt ilmale ja tegevusele. Piduliku, igapäevase, sportliku riietuse valik. Kehalise kasvatus riide korrashoid. Riietusel tingmärkide leidmine ja koostegevuses tähenduse selgitamine. Lihtsamate tingmärkide sobitamine neil märgitud kodumasinatega (nt triikraua märk triikrauaga).	Riietuse sorteerimine põhimõttel: sobib kandmiseks, aga enam ei meeldi - läheb taaskasutusse; ei sobi kandmiseks - tuleb ära visata, taaskasutada. Pesumärkide lugemine: käsitsipesu, masinapesu, ainult keemiline puhastus, vajab triikimist, ei vaja triikimist jm. Pesu sorteerimine: kirju, valge/hele, tume pesu. Pesu pesemine automaatpesumasinaga: pesu panemine masinasse, masina sisselülitamine, pesu väljavõtmine. Pesumasinaga juhendi lugemine koostegevuses. Pesumasinaga olevate ikoonide mõistmine (pesurežiim, loputus, vee väljalaskmine jm). Pesupulbri valimine. Pesupulbri kogus. Loputusvahendid. Automaatpesumasinaga temperatuuri reguleerimine pesumärkide järgi. Pesu pesumajja viimine. Triikraua sisse- ja väljalülitamine.
---	--	--

	Materjaliõpetus: tekstiil/kangas, vill/lõng, nahk, kunstnahk jms. Tutvumine säästliku eluviisi põhimõtetega: kokkuvõtte ja taaskasutus. Osalemine koolis läbiviidavate taaskasutusprojektides, nt vanadest riietest kaltsuvaiba kudumine. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	Triikraua temperatuuri valimine vastavalt pesumärgile. Aurustaja kasutamine/pesu niisutamine. Pesu triikimine. Triikimise ohutusnõuded. Triigitud pesu sorteerimine, kappi paigutamine. Rõivaste kokkupanek. Nööbi õmblemine, soki nõelumine, õmbluste parandamine, paigad/aplikatsioonid. Sobivate rõivaste valimine (värvitoonid, suurus). Olukorrale ja tegevusele vastavate rõivaste ja jalatsite valimine. Rõivastuse täiendamine sobivate detailidega. Ehted, kosmeetika. Jalatsite hooldus. Kingakreemide valik vastavalt jalatsi värvile, jalatsite puhastamine. Kingsepp. Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.
--	--	---

6.8.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Vabalt kasutatavad rollimängude vahendid klassis kasutamiseks.**

Klassis võiksid olla õpilastele igapäevaseks vabaks kasutamiseks nukuriided, mängutriikraud jms.

- **Triikimise ja pesu kokkupanemise õppimine igapäevategevuste käigus õppetöö osana.**

Triikimist saab harjutada nt kodunduse klassi köögirätikute triikimisel. Samuti on võimalik joonistada tekstiilmarkeritega T-särgile, riidest kotile vm pilt ning see siis värvi kinnistamiseks üle triikida.

Riiete kokkupanemise õppimiseks sobivad väga hästi kehalise kasvatuse tunnid.

6.9 Teema: Haljastustööd. Aiandus

6.9.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Haljastustööd. Aiandus		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) täidab koostegemisel jõukohaseid ülesandeid korrapidamis- ja majapidamistöodes; 2) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 3) osaleb suunamisel lühiajaliselt ühistöös; 4) riietub suunamisel tööks vajalikku riietusse; 5) täidab koostegevuses tööülesandeid, täites hügieeni- ja ohutusnõudeid; 6) osaleb koostegevuses töö planeerimisel, jälgib ja järgib suunamisel töö piltplaani; 7) võtab vastu abi.	Õpilane: 1) teeb meeldetuletamisel õpitud korrapidamis- ja majapidamistööd; 2) kasutab tööülesannete täitmiseks tuttavaid töövahendeid; 3) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 4) täidab talle antud tööülesande ühe osana ühistööst; 5) osaleb jõukohastes aiatöodes. 6) valib suunamisel tööks vajaliku riietuse; 7) täidab meeldetuletamisel hügieeni- ja ohutusnõudeid; 8) koostab, jälgib ja järgib suunamisel töö visuaalset plaani; 9) märkab enda abivajadust tööülesannete täitmisel ja küsib abi.	Õpilane: 1) valib töö tegemiseks vajalikud töövahendid ja kasutab neid; 2) viib alustatud töö lõpuni; 3) abistab suunamisel teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel; 4) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 5) teeb juhendamisel lihtsamaid töid õues ja aias; 6) valib tegevusele ja olukorrale vastava tööriietuse ja jalatsid; 7) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 8) loeb lihtsaid skeeme ja jooniseid esemetelt ja pakenditelt ning oskab nende järgi tegutseda; 9) koostab, jälgib ja järgib töö plaani; 10) küsib vajaduse korral abi ülesande täitmiseks.
---	---	--

6.9.2 Soovituslik õppesisu

Haljastustööd. Aiandus		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Elus ja eluta loodus. Õppekäik lillepoodi, aianduspoodi. Toataimed. Toataimed eest hoolitsemine koostegevuses: kastmine, närbunud lehtede äravõtmine, tolmu pühkimine. Lõikelilled vaasis. Koostegevuses närbunud lillede äraviskamine, vee vahetamine vaasis. Lillede korjamine, kimpude tegemine. Aiatööriistade nimetused ja funktsioon. Aiatööde nimetused. Koostegevuses hooajalistes aiatöödega tutvumine: lehtede riisumine, lume lükkamine, seemnete külvamine, taimede kastmine, saagi koristamine. Õppekäigud tallu, linnaaeda. Talgud kooli aias. Koostegevuses pildimaterjali abil lihtsate tööskemide koostamine, lugemine ja järgimine. Õue- ja aiatööriistade ohutu kasutamine koostegevuses. Töökinnaste kasutamine suunamisel.	Taime osad: juur, vars, lehed, õied, seemned, viljad. Taimede areng seemnest. Üheaastased taimed, nende elutsükkel. Taime eluks vajalikud komponendid: toit (muld), vesi, valgus, soojus (päike). Toataimede eest hoolitsemine verbaalsel suunamisel. Koostegevuses toataimede ümberistutamine. Koostegevuses klassis seemnete külvamine ja taimede kasvatamine. Sügisestes, talvistes ja kevadistes aiatöodes osalemine. Koostegevuses taimede istutamine. Peenramaa ettevalmistamine: verbaalsel suunamisel maa kaevamine, kobestamine. Enamlevinud ravimtaimed: kasvatamine, korjamine ja kasutamine. Koostöös muru niitmine. Muru riisumine. Lehtede riisumine, äravedu. Lume koristamine lumelabidaga. Puu- ja aedviljade kasvatamine (seeme, taim, vili). Puu- ja aedviljade säilitamine, hoidistamine. Marjad: söödavad ja mürgised marjad. Marjade säilitamine	Toataimede kasvatamine: valgus, temperatuur, niiskus. Toataimede kasutamine ruumide kujundamisel. Toataimed kui õhupuhastajad. Ühe- ja mitmeaastased taimed. Köögililja – ja lilletaimede ettekasvatamine. Kaevamine, külvamine, istutamine, kastmine, rohimine, kõplamine. Saagi koristamine aias, põllul, metsas. Puude ja põõsaste istutamine. Toataimede ümberistutamine. Luuaga pühkimine. Prahi äravedu. Puistematerjali puistamine libedatele teedele. Pinkide, aia värvimine. Töötamine aedniku abilisena. Tööd pargis. Muru niitmine. Niiduki ja trimmeri ohutu kasutamine. Metsatööd. Kogukonnaüritustel osalemine: koristustööd
--	---	---

Hügieeninõuete täitmine suunamisel.	(külmutamine, kuivatamine). Hoidised.	Maailmakoristuspäev, Teeme ära!, talgud koolis vms.
Abi vastuvõtmine, abi osutamisel tööprotsessis püsimine.	Kogukonnaüritustel koostegevuses osalemine: koristustööd Maailmakoristuspäev, Teeme ära!, talgud koolis vms. Aiatööde kavandamine koostegevuses, tööplaani koostamine kas piltide alusel või kirjalikult. Tööde täitmine suunamisel vastavalt plaanidele. Õue- ja aiatööriistade ohutu kasutamine. Töökinnaste kasutamine. Hügieeninõuete täitmine. Enda abivajaduse märkamine ja abi küsimine.	Piltjuhisid ja märgid taimede seemnete ja sibulate pakenditel. Juhiste lugemine, tõlgendamine, juhistele vastavalt taimede kasvatamine. Peenra kujundamine. Aiatööde kavandamine, tööplaani koostamine kas piltide alusel või kirjalikult. Tööde täitmine vastavalt plaanidele. Ohutus- ja hügieeninõuete teadmine ja täitmine. Kaaslaste abivajaduse märkamine ja abi osutamine.

6.9.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Töö kooliaias. Kooliaia rajamine.**

Aiandusega seonduvate tööoskuste õpetamiseks on parim võimalus kooli aias. Kui koolil kooliaeda ei ole, siis saab selle näiteks projektipõhise õppe raames rajada.

- **Näide ainetevahelisest lõimingust.**

Valdkonna **Haljastustööd. Aiandus.** lõimitud õppetsükli näite **Praktiline sügisene tööharjutus: Lehtede riisumine** leiab siit

[Õpikeskkonna kujundamine toimetulekuõppes](#)

6.10 Teema: Käsitöö

6.10.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Käsitöö		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks
Õpilane: 1) on tutvunud looduslike- ja tehismaterjalidega; 2) lõikab ja kleebib abiga erinevaid materjale; 3) tegutseb koostegemisel tuttava töövahendiga; 4) järgib koostegemisel tööpaiga korrashoidu; 5) järgib koostegemisel ohutusnõudeid.	Õpilane: 1) tunneb erinevaid käsitöömaterjale; 2) kasutab juhendamisel õpitud käsitöö tehnikaid; 3) jälgib tööpaiga korrasolekut; 4) käsitseb ohutult tuttavaid töövahendeid; 5) järgib meeldetuletamisel ohutusnõudeid.	Õpilane: 1) tunneb ja oskab kasutada erinevaid materjale käsitöö valmistamisel; 2) teeb juhendamisel praktilise väärtusega käsitööd kasutades erinevaid õpitud käsitöö tehnikaid; 3) korrastab iseseisvalt tööpaiga; 4) teab ja järgib põhilisi ohutusnõudeid mehaaniliste ja elektriliste tööriistade kasutamisel.

6.10.2 Soovituslik õppesisu

Käsitöö		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Looduslikud ja tehismaterjalid. Looduslike materjalide korjamine. Tutvumine erinevate looduslike- ja tehismaterjalidega. Meisterdamine looduslikest materjalidest ja olmejääkidest. Kääride kasutamine koostegevuses tekstiilmaterjalide lõikamisel. Lõnga ja paela lõikamine. Lõngapildi kleepimine. Riideribade kleepimine. Ohutusnõuded kääride ja liimi kasutamisel. Koostegevuses tööpaiga korrashoid ja koristamine töö lõpetamisel.	Looduslikud ja tehismaterjalid. Looduslike ja tehismaterjalide eristamine suunamisel. Erinevad kangad, lõngad, niidid jms. Taaskasutuse põhimõtetega tutvumine. Käsitööd olmejääkidest. Riideribade lõikamine. Õmblemine. Nõela niidistamine. Sõlme tegemine. Traageldamine. Kahe auguga nõöbi õmblemine. Tikkimine. Punkteerimine erinevatel materjalidel. Lõngapildi (mustri) tikkimine papile orientiiride järgi. Eelpiste, narmastamine (linik). Raamil ja telgedel kudumine. Raamil kudumine verbaalsel suunamisel. Kaltsuvaiba materjali ettevalmistamine. Koostegevuses telgedel kaltsuvaiba kudumine. Viltimine. Märgraviltimine. Punumine. Lõnga kerimine, sõlmimine, lõngast tuttide ja tupsude valmistamine. Punutud paelad: paela keerutamine, palmik. Paela sõlmimine.	Looduslikud ja tehismaterjalid. Looduslike ja tehismaterjalide eristamine Tikkimisniitide (mulinee, iirislõng, puuvillane lõng) äratundmine ja kasutamine; korrutatud villase lõnga, puuvillase, villase ja siidriide äratundmine. Materjalide töötlemine, liimimine (parandamine), erinevad liimid. Materjalide sobivus erinevateks töödeks. Erinevate materjalide ja olmejääkide taaskasutamine praktiliste esemete valmistamisel. Kangast ribade ja lihtsate kujundite lõikamine. Õmblemine. Nõöbi õmblemine. Nööpide sobitamine vastavalt tekstiili värvusele ja nõöpaugu suurusele. Õmbluste parandamine, sokkide nõelumine. Õmblemine käsitsi ja masinaga. Elektriline ja käsiõmblusmasin. Lapitehnika. Aplikatsioonid. Tikkimine. Riide lõngade loendamine, niidi kinnitamine töö alguses, keskel ja lõpus. Üherealised tarbe- ja kaunistuspistid. Mustri kandmine riidele. Kaherealiste pistete tikkimine. Töö viimistlemine. Raamil ja telgedel kudumine. Raamil ja telgedel kootud tarbeesemed: vaibad, padjad, sallid jms. Kudumine, viimistlemine. Abistamine kanga rakendamisel.
---	---	--

	Ohutusnõuded nõela, naaskli, kääride, telgede jms käsitlemisel. Verbaalsel suunamisel tööpaiga korrashoid ja selle koristamine töö lõpul. Õpetaja abistamine töövahendite jagamisel ja kokkukorjamisel.	Viltimine. Märg- ja nõelviltimine. Tarbeesemete valmistamine. Punumine. lipsu sidumine. Punutud paelad: erinevad tehnikad. Makramee lihtsamad sõlmed. Tarbeesemete valmistamine. Heegeldamine. Heegelnõela ja materjali omavaheline sobitamine, heegelnõela käsitsemine. Põhisilmuste (alg-, ahel- ja kinnissilmus) heegeldamine, tingmärgid. Edasi-tagasi heegeldamine. Heegeldustöö viimistlemine. Kudumine. Varraste ja lõnga omavaheline sobitamine, silmuste loomine. Parempidine silmus ja tingmärk, ripspinna kudumine, pahempidine silmus ja tingmärk, parem- ja pahempidise pinna kudumine, silmuselise ja sõlmelise ääre kudumine, silmuste mahakudumine. Kudumi viimistlemine. Ohutusnõuded tööriistade kasutamisel. Tööpaiga korrashoid ja selle koristamine töö lõpul.
--	--	---

6.10.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- Õppekäigud õpitubadesse.

Õppetegevuse mitmekesistamiseks on soovitatav külastada õpilastega erinevaid õpitubasid.

- Muuseumikülastused.

Eesti Tarbekunsti- ja disainimuuseum, ERM, koduloomuuseumid jne.

- **Tekstiilitööd loovtööna.**

Õpilased saavad õpetaja suunamisel valida loovtöö teemaks meeldiva tekstiilitöö: telgedel kootud vaiba, raamil punutud pildi vms.

- **Taaskasutusprojektid.**

Projektipõhise õppe väljundina või loovtööna on võimalik õpilastega koos läbi viia taaskasutusprojekte. Projektide raames saab näiteks kududa vanadest riietest kaltsuvaibad, nõöpidest kujundada nõöbipildid/ maalid jms.

6.11 Teema: Puidutöö

6.11.1 Soovituslikust õppesisust lähtuvalt lahtikirjutatud õpitulemused

Puidutöö		
I arengutaseme lõpuks	II arengutaseme lõpuks	III arengutaseme lõpuks

Õpilane: 1) on tutvunud erinevate materjalidega; 2) püsib suunamisel lühiajaliselt tööprotsessis ja viib alustatud töö koostegevuses lõpuni; 3) kasutab koostegevuses talle antud töövahendeid; 4) liimib koostegevuses alusele erinevaid materjale; 5) järgib koostegevuses hügieeni- ja ohutusnõudeid; 6) eristab suunamisel prügi vajalikest esemetest ja viib prügikasti.	Õpilane: 1) tunneb ja eristab erinevaid materjale; 2) viib suunamisel alustatud töö lõpuni; 3) kasutab materjale ja tuttavaid tööriistu sihipäraselt; 4) kasutab puidu töötlemiseks abiga lihtsamaid töövõtteid; 5) teab ja järgib meeldetuletamisel õpitud hügieeni- ja ohutusreegleid; 6) korrastab verbaalsel suunamisel töökoha ja töövahendid; 7) sorteerib juhendamisel prügi, on suunamisel säästlik ja taaskasutav.	Õpilane: 1) eristab ja oskab kasutada erinevaid puitmaterjale; 2) viib alustatud töö lõpuni; 3) valib puidu töötlemiseks vajalikud töövahendid ja kasutab neid; 4) kasutab puidu töötlemiseks lihtsamaid töövõtteid; 5) osaleb võimetekohaselt ühistöös; 6) abistab suunamisel teisi jõukohaste tööülesannete täitmisel; 7) täidab hügieeni- ja ohutusnõudeid erinevate õpitud tööde juures; 8) korrastab töökoha ja töövahendid; 9) on säästlik ja taaskasutav.
--	---	--

6.11.2 Soovituslik õppesisu

Puidutöö		
I arengutasemel	II arengutasemel	III arengutasemel

Looduslikud materjalid ja tehismaterjalid. Looduslike materjalide korjamine. Tutvumine erinevate looduslike- ja tehismaterjalidega. Meisterdamine looduslikest materjalidest ja olmejääkidest. Okste korjamine, kimbu valmistamine. Erinevatest materjalidest detailide, sh okste, käbide, puidutükkide jms liimimine alusele. Loodusliku materjali (käbid, tõrud, oksad jms) võrdlemine põhimõttel suurem-väiksem, pikem-lühem. Okste murdmise kindla pikkusega tükkideks. Erinevad haamri- ja toksimismängud. Naelakeste löömine puust haamriga korkalusele. Purgikaante, pudelikorkide jms kinni ja lahtikeeramine. Karvatraadi painutamine. Ohutusnõuete järgmine koostegevuses. Koostegevuses tööpaiga korrashoid ja koristamine töö lõpetamisel.	Looduslikud materjalid ja tehismaterjalid. Looduslike ja tehismaterjalide eristamine suunamisel. Erinevate materjalide leidmine ümbritsevast keskkonnast. Tutvumine erinevate puitmaterjalidega (saematerjal, vineer, liimpuit). Okste painutamine, lihtsa korvi valmistamine. Puiduliimi kasutamine. Liimliidete valmistamine koostegevuses. Mõõtmise ja märkimise. Pliiatsi ja erinevate šabloonide kasutamine joonise märkimisel materjalile. Saagimine koostegevuses. Puurmasinaga puurimine koostegevuses. Lihvimine. Sobiva karedusega lihvpaberi leidmine abiga. Lihvimine verbaalsel suunamisel. Naelliidete valmistamine. Naelliidete valmistamine abiga (nael osaliselt ette löödud). Kruviliidete valmistamine. Kruviliidete valmistamine abiga (puidukruvi osaliselt ette keeratud). Kruviliidete lahutamine. Konstruktorite kokkupanek (kruvide, mutrite ja seibide ühendamine).	Looduslikud materjalid ja tehismaterjalid. Erinevate materjalide eristamine ja tundmine: puitmaterjalid (saematerjal, vineer, liimpuit), liimid, lakid, värvid, traadid. Vitspunutised. Liimliidete valmistamine Puidu liimimine iseseisvalt või vähese abiga. Tehismaterjalide liimimine abiga. Mõõtmine ja märkimine Pliiatsi ja erinevate šabloonide kasutamine joonise märkimisel materjalile. Joonlaua ja nurgiku kasutamine abiga või iseseisvalt. Saagimine abiga või iseseisvalt. Puurimine. Puuri kinnitamine puurmasina padrunisse. Puurmasinaga puurimine iseseisvalt või vähese abiga. Viilimine Viilide ja rasplite iseseisev kasutamine.
--	---	---

	Lihtsad traaditööd. Käsitöötraadi painutamine, lõikamine. Ohutusnõuete järgimine verbaalsel suunamisel erinevate tööriistadega töötamisel. Verbaalsel suunamisel tööriistade ja vahendite leidmine klassist ja nende säästlik kasutamine. Vajalike koristusvahendite leidmine klassist, nende kasutamine verbaalsel suunamisel.	Lihvimine Sobiva karedusega lihvpaberi leidmine ja lihvimine iseseisvalt või vähese suunamisega. Naelliidete valmistamine Naelliidete valmistamine iseseisvalt või vähese abiga. Kruviliidete valmistamine Kruviliidete valmistamine iseseisvalt või vähese abiga. Traadi töötlemine Vask-, teras- või alumiiniumtraadi lõikamine ja painutamine. Puidu ehistööd. Põleti kasutamine. Lakkimine ja värvimine Lakkide ja värvide kasutamine vähese abiga, vajalike vahendite (pintslid, anumad) ettevalmistus ja puhastamine. Ohutusnõuete järgimine erinevate tööriistadega töötamisel. Tööriistade ja vahendite leidmine
--	---	---

		klassist ja nende säästlik kasutamine. Vajalike koristusvahendite leidmine klassist, nende kasutamine.
--	--	---

6.11.3 Soovitused õppetöö läbiviimiseks

- **Muuseumikülastused.**

Eesti Tarbekunsti- ja disainimuuseum, ERM, koduloomuuseumid jne.

- **Meisterdamine looduslikust materjalist.**

Kastanimunadest, tammetõrudest, käbidest jms loomi meisterdades õpivad lapsed erinevatele materjalidele loovalt lähenema ja kasutama näiteks naasklit, erinevaid liime.

- **Vabalt kasutatavad õppemängud klassis kasutamiseks.**

Klassis võiksid olla õpilastele igapäevaseks vabaks kasutamiseks erinevad konstruktorid, mängutööpink, laste tööriistakast jms.

- **Taaskasutusprojektid. Kriidivärvide kasutamine.**

Projektipõhise õppe väljundina või loovtööna on võimalik õpilastega koos läbi viia taaskasutusprojekte. Projektide raames saab näiteks anda vanale ja kulunud mööblile uus elu. Vanad mööbliesemed tuleb puhastada, lihvida ning seejärel näiteks kriidivärvidega värvida ning lakkida või vahatada.

- **Taaskasutusprojektid. Õppevahendite meisterdamine.**

Taaskasutusprojekti väljundiks võib olla näiteks noorematele ja madalamal arengutasemel olevatele kaaslastele tegelusseina meisterdamine kasutades vanu riive, haake, tõmblukke, jalanõusid jms.

7. Soovituslik õppevara

Leht, S. Matemaatika töölehtede komplekt IV. Kaal. Raha. Kell. <https://hev.edu.ee/165-2/>

Palgi, K., Kuusk, R. Minu retseptiraamat. <https://hev.edu.ee/156-2/>

Türnpuu, M. Valik elu- ja toimetulekuõppe teemakäsitlusi. <https://e-koolikott.ee/et/oppematerjal/27973-Valik-elu-ja-toimetulekuoppe-teemakasitlusi>